

Mellby kyrka – en medeltida historia

Ett bildspel utifrån en studiecirkel som hölls av
Mellby Församlingsråd i början av år 2020

Källor

Kantor A.P. Sundells bok "Anteckningar från Mellby socken", 1940.

Sven Rosborn – På upptäcktsfärd i kyrkornas värld, 2017

Smålands historia – Olle Larsson, 2009

Från norra Smålands medeltid – J. Silfving, 1952

Mellby kyrka – Gunnar Lindqvist, 1988

Mellby kyrka - JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM, 2006

BYGGNADSVÅRDSRAPPORT 2011-1 MEDELTIDA TAKLAG - Robin Gullbrandsson, 2011

Mellby kyrkogård - JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM, 2007

Medeltidsmänniskan och kyrkan – Anders Fröjmark

Drotsen Bo Jonsson Grip – välgörare och brutal imperiebyggare – Anders Bockgård

Till det yttre är kyrkan nästan intakt under sin över 700-åriga historia. Några fönster har tillkommit och från början var alla fönster smalare med mindre ljusinsläpp. Det har funnits planer på utbyggnad och till och med ny kyrka under årens lopp. Idag är vi tacksamma att det saknades pengar för de planerna. Vi har idag ett väl bevarat tidsdokument som fortfarande används.

Vikingarna i Småland blir kristna

Olle Larsson: Vad hände i Småland när den nya läran gjorde sitt intåg? Avskaffades de hedniska sedvänjorna efter en blodig kamp mellan hedningar och kristna eller skall vi hellre beskriva mötet mellan de två religionerna i termer av kontinuitet och fredlig samexistens? Tyvärr är frågor av denna typ oerhörd svåra att besvara eftersom källmaterialet är mycket tunt.

För svenskt vidkommande är inga tvångsomvändelser kända. Blodiga konfrontationer mellan företrädare för den gamla och nya religionen kan ha förekommit men det mesta tyder på att de båda religionerna existerat parallellt under ganska lång tid. Det finns olika tecken på att viss kontinuitet präglade religionsskiftet.

En indikation på att de två religionerna samexisterade under en tid är de hedniska och kristna gravar som förekommer på samma gravfält. Vid slutet av järnåldern dominerade brandgravar i Småland. Det kristna gravskicket kännetecknas av skelettgravar, få eller inga gravgåvor samt placeringen av den döde i ryggläge med huvudet i väster. I Småland har sådana gravar påträffats bland annat i Sunnerbo och Vårend. Kristet och hedniskt gravskick existerade sida vid sida under en tid.

Kyrkan mitt i byn

Vad betyder kyrka?

- *"kyriakon" = något som tillhör Herren*
- *Kyrkobyggnaden i sig*
- *Församling*
- *En plats där man kan finna sig själv – där man inom sig kan bygga upp en andlig känsla*
- *En kulturhistorisk värdefull byggnad med historiskt värdefulla inventarier (en del måste låsas in)*
- *Sågs av medeltidsmänniskan som en symbol för det himmelska Jerusalem*

Olle Larsson: Man brukar säga att **den första stora kyrkobyggnadsperioden avslutades under andra halvan av 1200-talet**. Under det följande århundradet förekom ingen större byggnadsverksamhet men under 1400-talet ägde ett omfattande kyrkobyggande rum på landsbygden. Gamla träkyrkor revs och ersattes av gotiska stenkyrkor

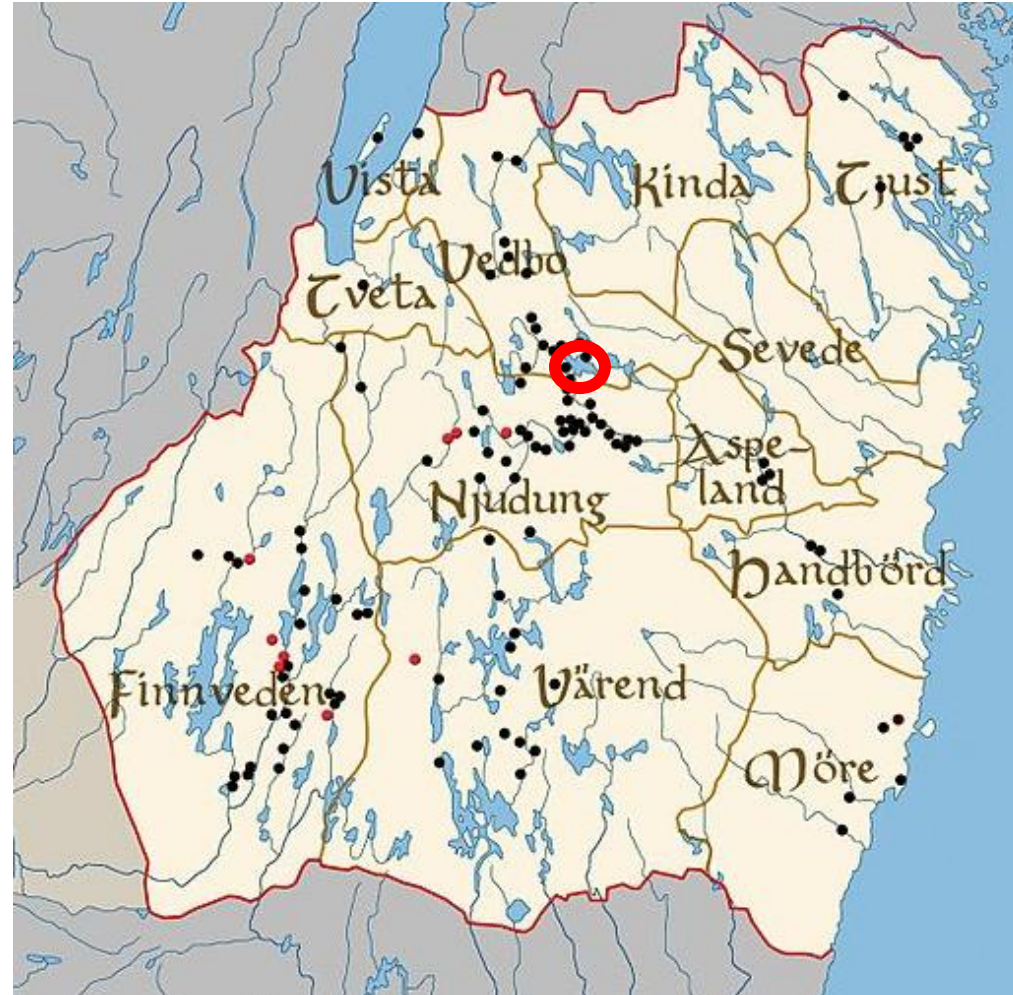
Rosborn: Föremålen är endast ett hjälpmedel för oss att nå dåtidens människor. Den kyrkliga miljön, det gamla kyrkorummet, de utsirade stenföremålen och de konstnärligt utsnidade träsniderierna – de står alla som en form av kulturella kontaktannonser mellan människor i olika tidsperspektiv.

Kyrkobyggnaden står också som en samlad kropp av symboler och attribut, vilka hämtats ur religiösa tankar och ideologier med rötter långt tillbaka i tiden. När man söker i vår egen äldre kulturhistoria är det nästan enbart böcker man måste förlita sig på. Kyrkorna är emellertid en företeelse som utgör ett fantastiskt undantag.

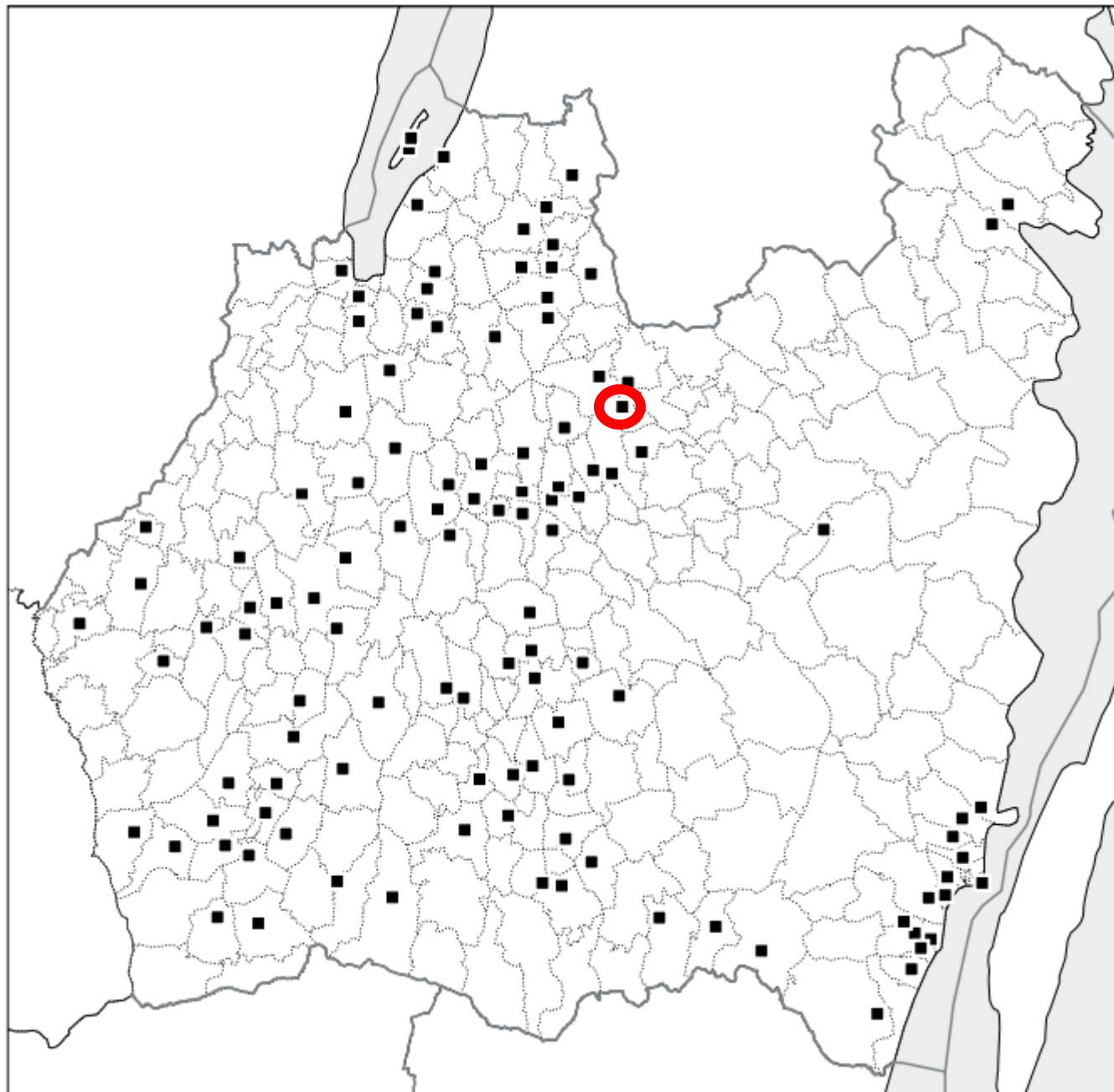

Varför en kyrka i Mellby?

Naturligtvis har sjön Solgen med sitt rika fiskbestånd varit viktigt för näring och inkomst. Solgen som del i Emåsystemet har säkert också varit del i gamla tiders farleder. Det flacka landskapet bör inte varit svårt att odla på. Hursomhelst visar fornlämningar i socknen och i närheten av Mellby kyrkby på mänsklig närvaro under flera tusen år. Gravfältet 400 meter norr om kyrkan är från 400-800 e.kr.

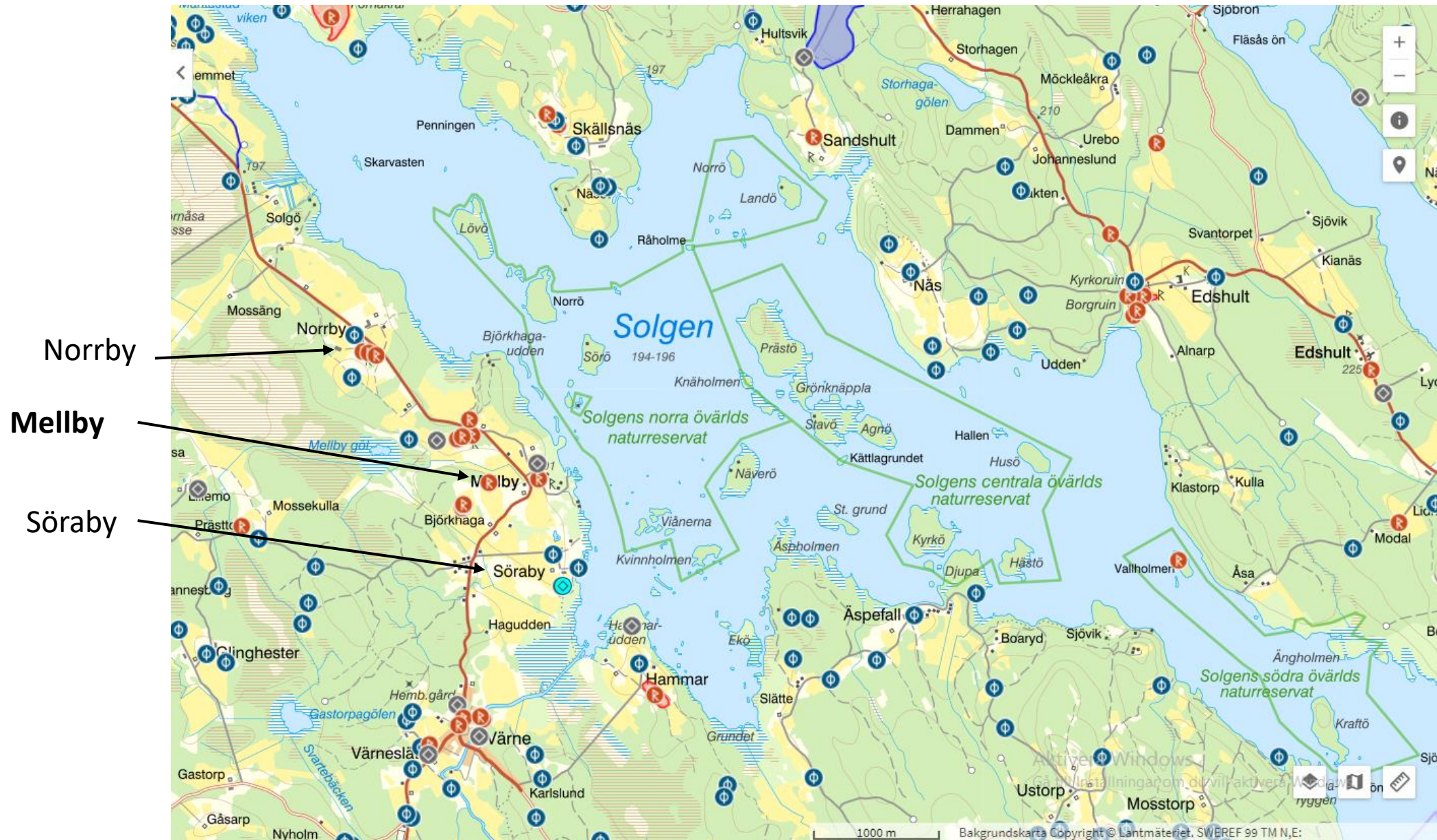
Kartan visar runstenar i Småland och i Mellby socken ser vi idag 4 stycken. Ytterligare några lär vara nergrävda nära kyrkan och i Söraby enligt Sundell.

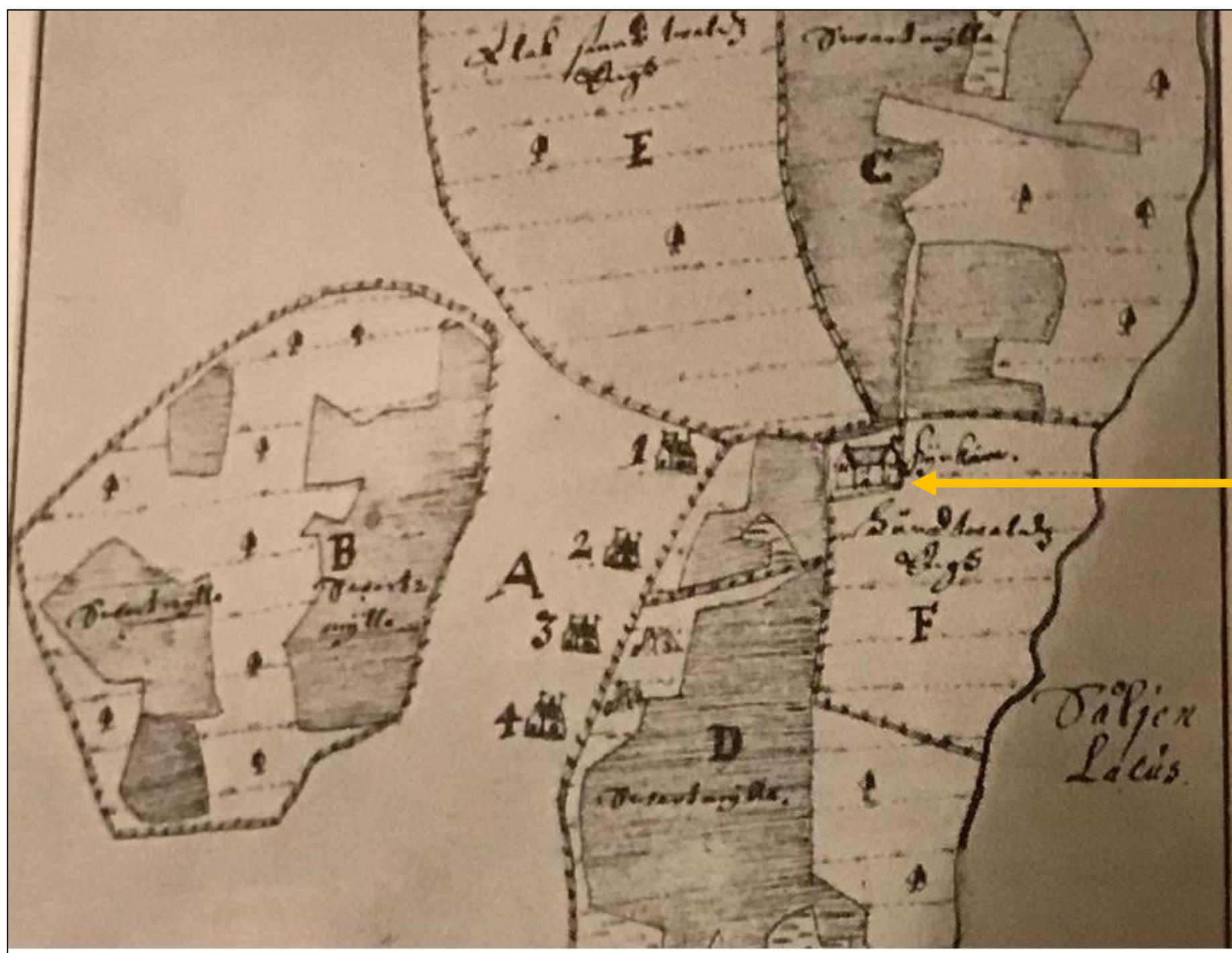
Stenkyrkor från äldre medeltid
ligger förhållandevis ofta i
samma områden som
runstenarna på föregående
bild/karta

*Fig. 26. Stenkyrkor från äldre medeltid (före 1350). De tidiga stenkyrkorna har en tydlig koncentration till de gamla centralbygderna i den västra delen av landskapet samt till den södra kustbygden. Bedömningen av kyrkor-
nas ålder baseras ofta på planformen, eftersom en kyrka med belagt smalare kor vanligen daterats till äldre medeltid (jfr fig. 27), men även andra egenskaper, som stenbearbetningen och muröppningarnas form, har använts som indicier. För några av de bevarade stenkyrkorna finns även dendrodate-
ringar.*

Solgen är den största vattenreservoaren i Emåsystemet och det finns många fornlämningar runt sjön som visar på att människor levt här lång tid tillbaka

Karta från 1645

Mellby kyrka

Mellby bolbyn

Karta från 1650

Bolby=De ursprungliga byarna där varje bybo ägde sin gård och hade del i byns allmännings-mark/ ett markområde, ofta av betydande storlek, som avsatts eller lämnats gemensamt för flera skifteslag.

Silfving om Mellby:
Omfattat både Söraby- och Norrbygårdarna från början men med befolkningsökningen avsöndrats från bolbyn vid arvskiften redan före medeltiden ingång.

Sannolikt den största i häradet under medeltiden. Sen har Medalby (Mellby) delats i sin tur i Medalby Hagagård, Medalby Södergård, Medalby Mellangården och Medalby Norregården.

Äldsta beviset på Mellby kyrka är från 1291 då ärkediakonen i Linköping Sigtrygg (eller Sigtrag) i sitt testamente skänker en bönbok och en mässbok till Mellby kyrka i Vedbo. Böckerna var bundna i en volym.

Silving: Till Mellby (skänker) han inga gårdar eller penningar vilket kan tyda på att den är en gårdskyrka, som icke är i behov härav – utan sitt *brevarium* och *missaleum*, bundna i en volym, en på den tiden både dyrbar och förnäm present.

Han uppställer ett villkor: att varje präst i Mellby kyrka, den ene efter den andre, under tio års tid skulle en mässa över de döda till tröst för hans själ. Skulle av den ena eller andra orsaken denna mässa icke komma att läsas någon vecka skall det försummade tagas igen påföljande vecka. Undantagna äro blott veckan efter palmsöndagen, påsk-, pingst- och julveckan. Härtill skall han vara fast förpliktad inför Gud och kyrkan under nämnda tidsperiod.

Sigtrygg Karlssons far var Karl Sigtryggsson Boberg och hans mor var Helena Margareta Petersdotter.

www.geni.com/people/Sigtrygg-Karlsson-%C3%84rkedj%C3%A4kne/6000000005792009323

Fader Karl Sigtryggsson är nämnd som "nepos" till Birger Jarl i påvebrevet 22 oktober 1252.(Källa: Bo Theutenberg - Folkungar och korsriddare).

Farfadern Sigtrygg Bengtsson (Boberg) född i Nydala, Småland före 1197.

Sigtryggs hela testamente

Ärkedjäknen Sigtrygg i Linköping upprättar sitt testamente; bl.a. skänker han till Linköpings domkyrka, där han väljer sin gravplats, sin gård Alboga (i Ölmstad socken) i Vista härad(1 med all lös och fast egendom förutom två landboställen, nämligen "apaldaas", som han skänker till sin tjänare "Syarus", och "haghan", som går till hans tjänare Boethius, vilka landboställen ersätts med en kvarnplats vid "stamsryd", om vilken utfärdaren tidigare processat med herr Magnus Hethasson; gården skall på vissa villkor lyda under ärkediakonatet vid nämnda kyrka, men om dessa villkor inte uppfylls, skall gården säljas genom förmedlande av domprosten, linköpingskanikerna Stenar och Vimund samt utfärdarens svärson Gudmar, vilka även utses till testamentsexekutorer. Vidare skänker han mark, lösöre och penningssummor till privatpersoner och kyrkliga institutioner, bl.a. till ärkediakonatet ett gods i Fettjestad (Gammalkils socken, Valkebo härad), till sin bror Magnus två silverskålar m.m., till sin son-/dotterdotter Margareta kläder, till sitt barnbarn/sin bror-/systerson lille Karl en silvergördel, till magister Stefan i Skänninge kläder, till sin präst Forcundus kläder, till Johannes från "lomæryd" en kappa, till sin tjänare Boethius alla sina sängtäcken, till sin tjänare Karl Pik sin packhäst **och till "Mythalby" kyrka i "wythbo" ett breviarium och ett missale i en volym**, och för att kunna uppfylla sitt testamente förpantar han sin gård "Orraryd" till domkyrkan i Linköping för 160 mark gängse mynt med återköpsrätt för sina arvingar inom ett år. Sigillanter är utfärdaren, biskopen i Linköping, domkapitlet, domprosten, herr Stenar, magister Boethius, utfärdarens svärson Gudmar och linköpingskustoden broder Johannes. Språk: latin

Övriga tidiga källor om Mellby kyrka

Silfving:

26 mars **1313** är kyrkoherden Hulte i Mellby "hultonijs de mithalby" sigillvitne till ett vittnesintyg, utställt av vise lagmannen i Östergötland, Magnus Valdermarsson och Joar Birgersson, rörande en Linköpingsdekan Olofs disposition av sin ärvda egendom.

I Biskop Karls arrendekontrakt 11 november **1337** upplåter han tionde av kyrkan i Mellby till sin frände Håkan Carlsson.

18:e februari **1372** får Kyrkoherden i Olof i Mellby en silvermark i testamente (tillsammans med andra i kyrkoherdar i häradet) från kaniken i Linköping och kyrkoherden i Säby församling Knut Pettersson.

22. Kyrkoherde Hulte
Ulfssons sigill 1313.

Ängel

Ursprung	Uppland
Stamfar	Johan Ängel den äldre ^[1]
Framstående	Johan Ängel den äldre Folke Johansson Bengt Johansson (Ängel) Karl Johansson (Ängel) Magnus Johansson (Ängel) Bengt Johansson (Ängel) ^[1]

† Utslocknad i Sverige

Utslocknad	1294
Svärdssidan	Magnus Johansson (Ängel), död 1294

Medeltida ätten Grip

Bo Jonsson (Grip)s vapensköld

Stamfar	Tomas Jonsson, riddare, nämnd 1296-1299
Adlad	Svensk uradel
Framstående	Bo Jonsson (Grip) (1335– 1386), väpnare, riksråd och drots Knut Bosson (Grip) (död 1406), riddare och jorddrott
Utgrenad i	yngre ätten Grip

† Utslocknad i Sverige

Utslocknad	1666
Svärdssidan	1592 eller 1594
Spinnsidan	1666 Ebba Grip

Silving om det tidiga Mellby

Släkten Ängels gårdskyrka? Och är Sveriges rikaste man, genom alla tider, Bo Jonsson Grip, född i Mellby?

Tidigt få vi höra talas om "Mädalby kyrkoby. Ursprungligen har gården ingått i de genealogiska folkungaättlingarnas domäner i S. Vedbo, Äganderättshandlingarna från medeltidens mitt peka alla mot en och samma släkt: släkten Ängel, Magnus Johansson Ängel d.y. framträder, när han den 21 mars 1292 i Sko skriver ett tillägg till sitt testamente av år 1283, som ägare till gården Medalby eller numera. Mellby. I den utförliga förnyelsen av sitt testamente av år 1283, som den 1 aug. 1292 ersättes med ett nytt dylikt, omtalar han även sina gårdar i Mellby och Boda. Huvudtestamentet av den 1 aug. 1292 innehåller en sådan mängd legat till kyrkor, andliga och enskilda personer, att man får söka dess like i medeltida urkunder. Det finnes praktiskt taget intet kloster i riket, som icke får del av hans rikedomar. De trälar, som ännu arbeta på hans gårdar, skola frigivas. Hans tjänare ihågkommas med donationer i form av gårdar eller penningar, hans släkt likaledes.

Om man således kan utgå ifrån, att ätten Ängel vant den äldste kände ägaren av kyrkobyen i Mellby socken, kan man nog anse, att denna släkt eller dess arvlåtare sört för kyrkobygget, vare sig de bott i socknen – vilket är osannolikt – eller icke. ...vidare om sina gårdar Mellby och Boda, belägna i södra delen av Vedbo härad. De beröras i en senare artikel om Solgenbygden. Under dessa lågo troligen åtskilliga andra gårdar, som dväljas under huvudgården Mellbys namn.

I testamentet omnämns riksrådet Bengt Bosson som är gift med Magnus Johansson Ängels syster, Ragnhild Johansdotter Ängel. Hon har fått gården Medalby som gåva av brodern. Hennes son disponerar över arvet vid en uppgörelse mellan Bo Jonssons (Grip). I samband härmed komma vi i så hög grad över på Bo Jonsson (grip), att jag anser det lämpligast att hänvisa den exkurs.....Jag tror likväl att man kan säga, att Jon Tomasson (grip) och hans hustru bodde här vid tidpunkten för sonens, Bo Jonssons (grip) födelse. **BOKTIPS: Drotsen Bo Jonsson Grip – välgörare och brutal imperiebyggare, Anders Bockgård. ’**

Mellby var förr en "Moderförsamling" med "jämtekyrkan" Bellö.

När prosten Knut Pettersen i Säby 1372 skriver sitt testamente ger han gåvor till alla kyrkoherdar i häradet, bland annat Olof i Mellby.

Pastoratet utseende då måsta ha varit;

- Ingatorp,
- Höreda-Eksjö,
- Hult
- Mellby-Bellö
- Flisby.

Mellby införlivades sen under Hults pastorat (under Höreda). Källa Silving.

Karta från 1807 över kyrkan med de fyra gårdarna väster om kyrkan

**Dagens byggnader, väg och kyrkogård.
Kyrkbyn är idag klassat som riksintresse.**

Mellby kyrka och dess nära omgivning är klassat som riksintresse. Ett riksintresse ska på något sätt avspegla landets historia från olika tider. Här följer motiveringen för Mellby (F 53) från Riksantikvarieämbetet:

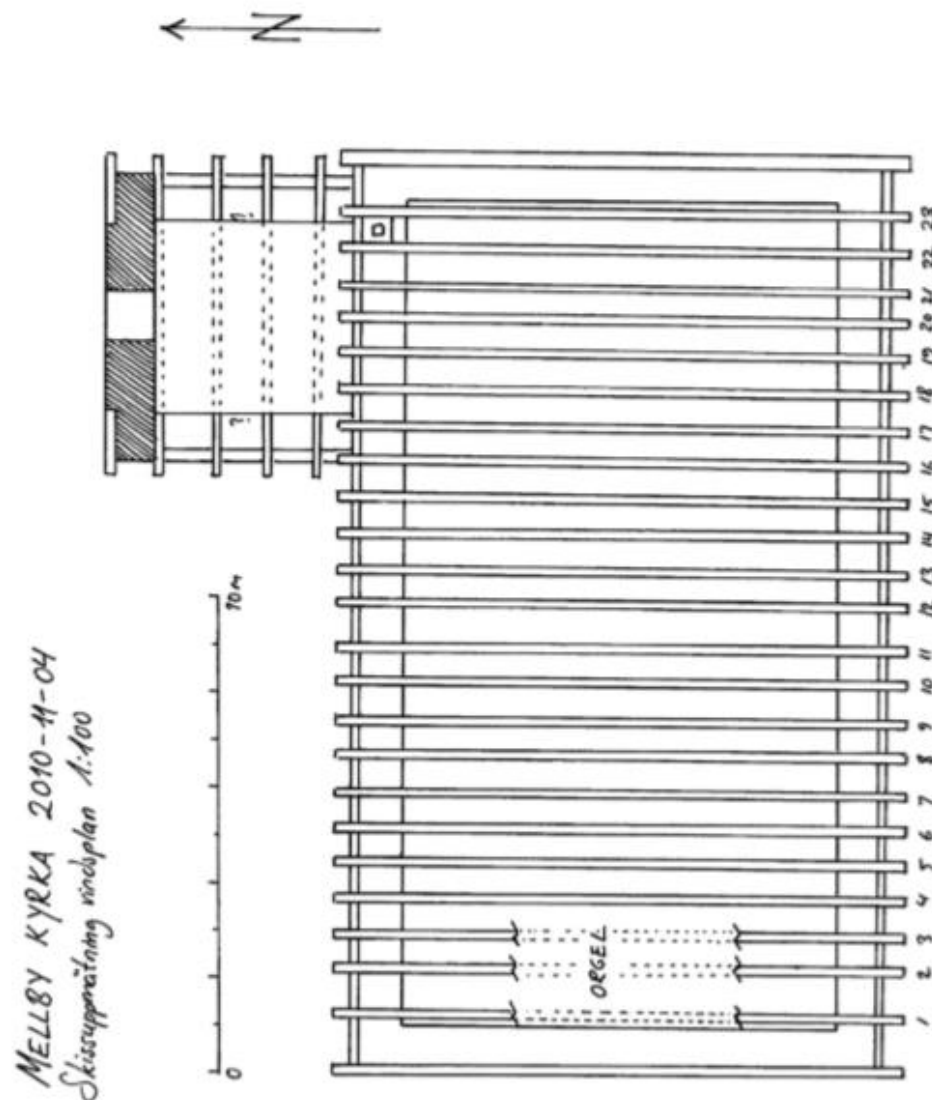
Sockencentrum i centralbygden för Södra Vedbo härad.
(Fornlämningsmiljö). Uttryck för riksintresset: *Fornlämningsbestånd med enstaka rösen, gravfält, offerkälla samt två runstenar. Medeltida kyrka, fattigstuga, sockenstuga och kyrkstallar. Utglesad 1800- och 1900-talsbybebyggelse. Inägomark med röjningsrösen och stenmurar. Äldre vägsträckning*

Följande 4 sidor är hämtade från
BYGGNADSVÅRDSRAPPORT 2011-1 MEDELTIDA
TAKLAG - Robin Gullbrandsson, 2011

Byggnadsbeskrivning och historik

Mellby kyrka är en salkyrka med rakslutet kor och norr därom en sakristia. Kyrkan är uppförd av gråsten i skalmurskonstruktion med putsade väggar. I väster är ett timrat vapenhus. Varje byggnadsdel bär ett brant sadeltak med spåntäckning. Kyrkorummet har ett plant innertak med spår av renässansmåleri. Troligen är det medeltida, vilket kan inbegripa de dekorativa listerna över brädskevarna. Sakristian är välvd.

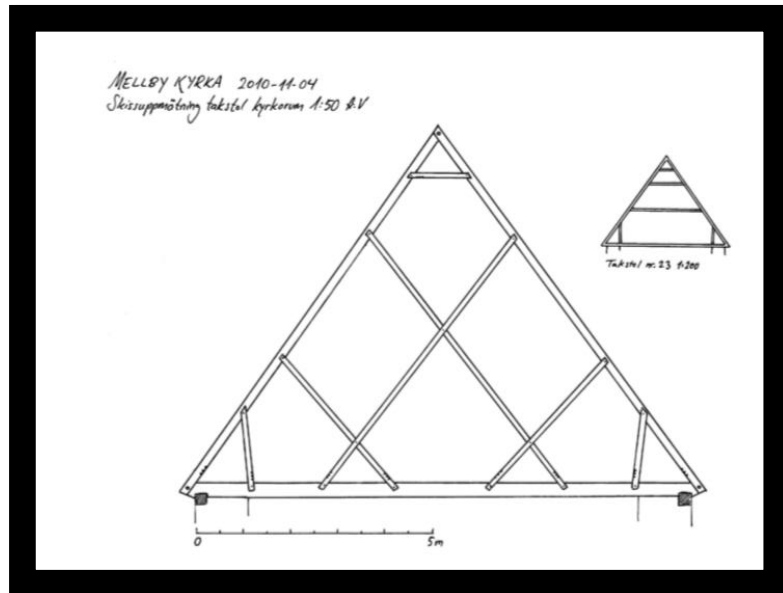
Dendrokronologiska undersökningar visar att taket består av delar från 1200-talets slut och 1300-talets mitt. Som yngst bör kyrkan då vara från 1300-talets mitt, det kan också vara så att taklaget då byggts om. Tre dendroprover daterade till 1100-tal visar att material återanvänts från ett äldre byggnadsskede eller rentav en äldre kyrka (södra remstycket och bindbjälken till takstol 23). Fynd av gotiska masverk i sandsten vittnar om att kyrkan under hög- eller senmedeltiden försetts med ett påkostat korfönster som torde vara unikt bland områdets sockenkyrkor. Troligen under 1500-talet dekorerades innertaket. Detta måleri övermålades 1719 av Olof

Skisuppmätning delvis baserad på mätningar utförda av Mattias Johansson.

Hopfogningar med bladning och spik, ovan mellan högben och sparrar, till höger mellan de korsande sparrarna.

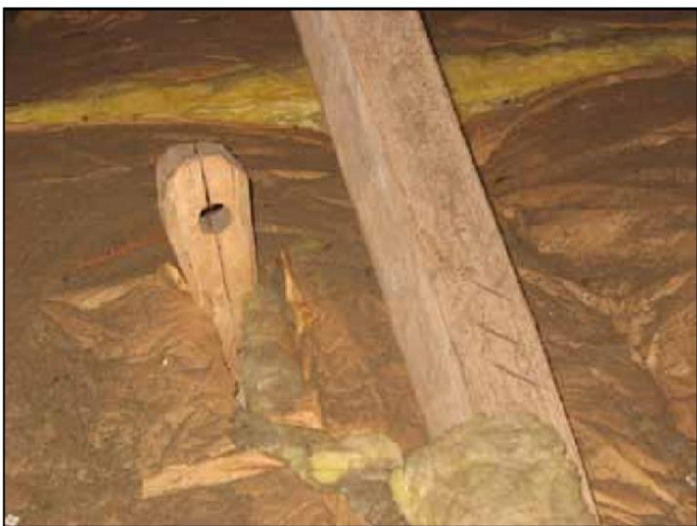
timrade gavelröstena. Takvinkeln är 55 grader. Takstolar och rösterna är av gran med undantag för bindbjälkarna som är av furu. Delarna är fyrkantshuggna, till stor del sprättäljda. På enstaka delar är de karaktäristiska märkena efter sprättäljningen inte så tydliga, varför bearbetningen kan ha varit en annan. Alla hopfoggningar är gjorda som raka bladningar. Infästningarna är gjorda med smidd spik, med undantag för mötet högben/högben och högben/bindbjälke där de är dymlade. Varje takstol består av en bindbjälke som via urtagningar rider på remstycken i murarnas ytterliv. Från bindbjälken reser sig två högben som stabiliseras av stödben i linje med murarnas innerliv, två par korsande sparrar, s.k. kryssparrar, samt överst en hanbjälke. Takstol nr 23 saknar kryssparrar och har istället tre hanbjälkar.

Det östra gavelröstet med gotisk fönsteröppning. Timret har disparat ytbehuggning.

”rotknän”, fästa med dymlingar, vilka stabiliserat röstet. Den norra har mist sin gren mot röstet. Båda röstena försträvas av eventuellt senare stolpar med snedsträvor i kyrkans längdriktning.

Undertaket utgörs av äldre skrädda plank. På norra sidan finns lagningar med ramsågat virke. En bemålad plank med akantus (som suttit över orgeln före dess ombyggnad) sitter spikad mot den östligaste av de norra stödbenen. Bindbjälkarna döljs idag under mineralullsmattor. Brädor har spikats fast på de norra stödbenen för elkablar.

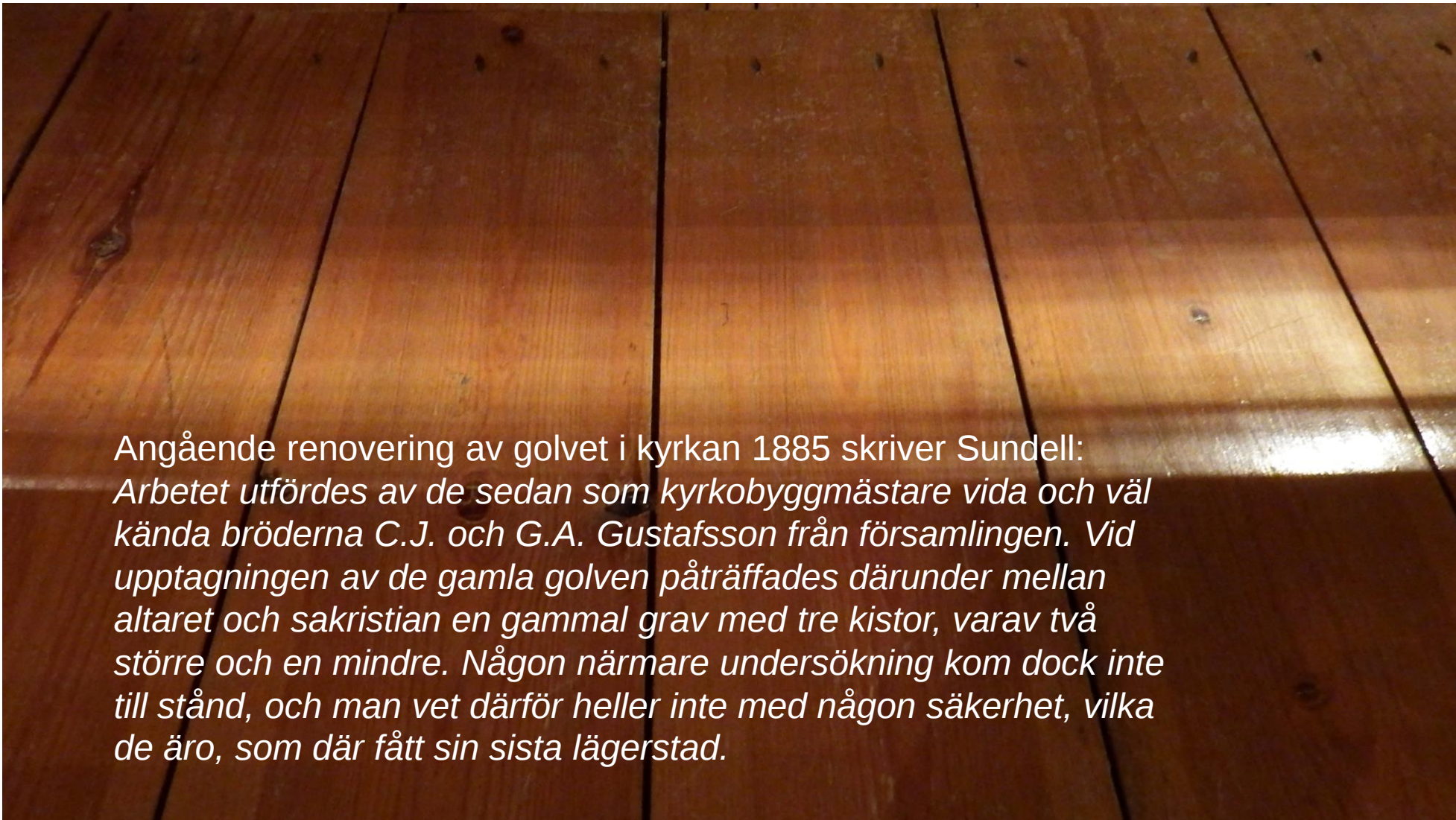

Rest efter klockupphängning (?) på bindbjälken till takstol nr 16.

Timmermärkning, till vänster i form av hack på en av sparrarna, till höger i form av streck på två av stödbenen i norr.

Gravar i kyrkan

Angående renovering av golvet i kyrkan 1885 skriver Sundell:
Arbetet utfördes av de sedan som kyrkobyggmästare vida och väl kända bröderna C.J. och G.A. Gustafsson från församlingen. Vid upptagningen av de gamla golven påträffades därunder mellan altaret och sakristian en gammal grav med tre kistor, varav två större och en mindre. Någon närmare undersökning kom dock inte till stånd, och man vet därför heller inte med någon säkerhet, vilka de äro, som där fått sin sista lägerstad.

Sundell: Sedan kyrkans södra ingång blivit igenmurad och portalen i väster bortskymd av vapenhuset, finnas av yttre prydnader knappast mer att nämna än ett **konstsmide å vardera av de båda gavelspetsarna** och bestående av ett kors, vars tvärramar i sina ändar sluta med en glob eller kula. Därunder är en rosett eller kärve och överst en vindflöjel i genombrutet arbete med bl.a. ett årtal, som dock nere från marken och med blotta ögat icke kan tydligt utläsas. Flöjlarnas blad sluta med ett par käkar i motiv av ulv, drake eller något annat sagans vidunder istället för tunga. Utsirningen är något rikare på den över östra eller korgaveln varande flöjeln.

År 1667 upptimrades våkenhuset (vapenhuset) och samma år en dubbelbod för kyrkans och församlingens behov.

Den befintliga muröppningen fick minskas något i höjd när vapenhuset uppfördes (L.1988). Kostnad för vapenhuset 60 d:r och 16 öre, (Silfving).

Sundell: Det har i långa tider ute på kyrkogården legat ett fragment av ett gotiskt rosettfönster i kalksten, som på hemställan av landsantikvarie E. Lönnberg, Jönköping, nu tillvaratagits för att förvaras på en lämpligare plats. Det är sannolikt, att detta fönster en gång suttit över den västra ingången, som då bildat en, låt vara enklare renässansportal som huvudingång till kyrkan.

Delar av rosettfönster ovanför ingången till kyrkan i vapenhuset

Sockenmagasinet eller Dubbelboden

År 1667 upptimrades våkenhuset (vapenhuset) och samma år en dubbelbod för kyrkans och församlingens behov. Sockenmagasinet syns till vänster om kyrkan på kartan från 1807. Från vägen i väster gick man in i sockenmagasinet portal för att komma in på kyrkogården. Magasinet stod där man idag går in i kyrkogården från församlingshemmet.

Idag står sockenmagasinet mitt emot Mellby skola dit den flyttades 1885

Sundell om sockenmagasinet:

Byggnaden flyttades i mitten av 1880-talet upp till nya kyrkskolan, där den sedan använts för kommunens och skolans behov. Vid byggnadens återuppförande, där den nu sålunda står, "förenklades" takresningen till den nuvarande, vartill sedan kommit tillbyggnader i ett par omgångar.

Vid vårt tänkta besök i kyrkan eller på kyrkogården ha vi alltså, då som nu, endast ingången i väster. Genom en grind vid kyrkogårdens dåvarande sydvästra hörn komma vi på en gata fram till, inte en kyrkport av de vanliga slaget, utan en brädslagen, rödstruken byggnad med små, upptill något rundade och med järngaller försedda fönster under ett brutet tak av enkupigt tegel.

På nedre botten finns ett par bodar, en på vardera sidan om ett genom mitten av byggnaden inåt kyrkogården ledande valv med ett par träportar. I övre våningen finna vi en för folkförsörjningen inom församlingen dåförtiden mycket betydande inrättning, sockenmagasinet.

Kyrkogården utvidgades omkring 1925 mot öster, och det nordvästra hörnet ändrades till nuvarande räta vinkel

Sundell: I västra ringmuren tillvaratogs 1927 ett par bitar av en sönderslagen stenhäll, som vid båda kanterna på slätsidan har en rad av där ytligt inhuggna cirklar med streck uti och står nu vid bårhuset.

ÞIRYDNTR × NT ÞIRTR × ÞIRTR × ÞNYR ÞITR ÞTIL × ÞNÞIRÞI × ÞNY × ÞTRIT × ÞITHNTR × ÞTIL × TRNÞNÞ × ÞÞNDR HIT × ÞNÞ KITÞBI × ÞT × ÞHIL ×

ke(r)munt(r) × let kiara × kiara × kum(l) : þeta : eftiR × aupelfi × auk × uarin × uiniutr × iftiR × trykulf × fapur sin × kup hialbi × ont × þeiRa ×

Germund lät göra detta kummel efter Ödälv och Varin, Vinjut efter Tryggulf, sin fader. Gud hjälpe deras ande.

Den här runstenen hittade man vid en restaurering av Mellby kyrka 1968. Den låg med ristningsytan utåt under grunden till sakristian, och man tror att den ursprungligen kan ha stått uppställd vid vägen utanför kyrkan.

Ytterligare en runsten ska ha funnits en bit ut i åkern vid kyrkan, men en ilsken bonde lär ha forslat bort den sedan hans grödor blivit nedtrampade av nyfikna åskådare!

Under det sydvästra fönstret ligger det en sten som stickert ut, likt en tröskelsten, med ett riddarkors inristat. Här fanns det förr en ingång till kyrkan vilken sedan länge är igenmurad. Det var vanligt förr att man använde ett altarbord eller runsten som tröskelsten. Denna sten är så pass djup att det troligen inte varit är ett altarbord, men kanske en runsten. En utförligare grävning skulle kunna ge svar.

I mitten av korset finns ett modernare inslag. Det är en mätpunkt, en så kallad höjdpunkt som säger att dent är 201,24 meter över havet (201,14 äldre ekonomiska kartan)

Kyrkliga inventarier är äldre och hantverksmässigt utförda föremål, vilka är representativa för en viss tidsperiod, unika, av hög konstnärlig kvalitet eller är viktiga för berättelsen om platsen och människorna.

Troligen försvann en del dyrbara inventarier i och med reformationen och Gustav Vasas behov av pengar till krigsmakten. Men det som finns är värt mycket för församlingen och för att förstå historien fram till våra dagar. Och många av dem används än idag.

Några av Mellby kyrkas äldre inventarier

- Luskronor
- Lusstakar
- Nummertavla
- Nattvardskärl
- Dopfunten
- Bord och stolar
- Mässhakar
- Brudkrona
- Kistor
- Oblatjörn

Mässhaken

En av de saker som tyder på kyrkans storhet under medeltiden är den vackert gjorda mässhaken. Av okänd anledning hade den förvarats i Höreda kyrka innan den restaurerades och var under en tid i Stockholm på Statens historiska museum. Nuförtiden är den åter i Mellby kyrka .

Agnes Branting och Andreas Lindblom skriver i boken *Medeltida vävnader och broderier* (1928) att mässhaken kommer från den så kallade Kölnergruppen. Det handlar om textilier av utländska mästare och dateras till tiden omkring år 1475, ett arbete av hög klass.

På både fram och baksidan av mässhaken är broderade. Här hittar vi parvis apostlar och kyrkofäder och Kristus som överlämna nycklarna till aposteln Petrus, som på bilden ovan. En grupp består av Petrus som påve jämte Paulus. Slutligen Abraham, offrande Isak, samt kung David.

Gammalt oblatjärn, det ingick i klockarens arbete att grädda oblat

Dopfunten i mässing från 1662, tillverkad i Norrköping

Soluret från 1702 kan du se vid ingången till kyrkan

Klockstapeln

Klockstapeln omtalas under 1500-talets slut. Den var från början öppen, och klockorna sattes i rörelse med linor nerifrån. År 1673 ombyggdes klockstapeln och vid ytterligare renovering på 1820-talet brädfodrades mittendelen och blev därmed täckt.

I klockstaplar brukar det förvaras gamla föremål. Här finns bland annat en straffstock för tre personer, gamla träkors, nummertavla för psalmer samt en medeltida järndörr som fram till 1885 ledde in i sakristian.

Västgötalagen från 1200-talet finns en hel lagparagraf som berättar om riskerna med kyrkklockan. En nutida tolkning- skulle vara att om klockan hänger i kyrkan och faller i huvudet ska man betala botpengar. Det var dock skillnad på vem som fick klockan på sig: "Falder .i. hovod presti aller klocchere vardhi seer sialvar ." **Alltså; föll klockan i huvudet på prästen eller klockaren fick de skylla sig själva**, Det var ju deras uppgift att se till att repen som höll uppe klockan inte var sliten

Sundell: I 1686 års kyrkolag fanns ju nämligen även en föreskrift, att alla skulle lära sig läsa i bok och inhämta kristendomens huvudstycken, Sveriges första folkskolestadga. Klockaren skulle undervisa de unga och prästen hålla förhör över de gjorda framstegen. Av skäl, som här förut blivit anförda, stannade nog detta stadgande om klockarens befattning med barnundervisningen i allmänhet på papperet.

Sundell: Kyrktuppen däremot har här fått sin plats överst på klockstapelns spira men under en följd av år och till för inte så länge sedan så till vida varit defekt, att den saknade huvud. Enligt vad antecknaren en gång hört berättas, skulle det gått så till, att någon från vägen uppe vid Hagagården och i ändamål att dokumentera sig såsom socknens prickskytt n:o 1 kommit på den dumdristiga idén att välja kyrktuppen som måltavla och med den påföljd, som också nyss blivit antydd.

Visserligen hade det gamla stockstraffet redan avskaffats, men annars var det på sin tid av k.m:t förordnat bl.a. för att därmed "hemba ostyrrighet [157] framme vid kiörkan, androm till skräck och straff". I samband med den sista kyrkorenoveringen lär emellertid, vad som var kvar av den förra tuppen, olyckstuppen, tagits ner, och en i sin förgyllning skinande ny blivit uppsatt i dess ställe.

I kyrkstallarna kan man se olika gårdsnamnen på skyltar ovanför spiltorna. Här ställde man sina hästar efter att åkt med släde till julottan bland annat.

Medeltida gudstjänst

Om vi tänker oss en kyrka med mindre fönster, mer levande ljus, ett skrank framför altaret, ett offeraltare med en Mariabild utmed norra sidan, ingen predikstol, sånger och böner på latin men en kortare predikan på svenska är vi lite närmare en gudstjänst vid tiden för när kyrkan byggdes.

På Mariaaltaret, eller kakaltaret, låg en lärftduk, det vet vi av gamla inventarieböcker. Där offrade kvinnorna bröd efter sin graviditet för att åter tas med i kyrkans gemenskap.

Kanske liknade Mariaskulpturen den på bilden från Höreda kyrka. Vart och när Maria försvann från Mellby kyrka vet vi inte.

Tidstypiskt krucifix från år 1705 av bildhuggare Carl Hane. Enligt en inventariebok hade den tidigare haft sin plats över altartavlan som stod på altaret.

Altartavlan från ca 1510, av rhenländska mästare

Bilden visar ett **fotomontage** på hur altarskåpet bör ha sett ut fram till 1827 då det delades på och hängdes upp på var sin sida om det nya altarfönstret. Altartavlan, eller skåpet, stod fram till dess på koraltaret. Vid biskop Botvids visitation år 1634 talas det om en "skön förgylld altartavla" med "Kristi pina" på sidorna. I mitten finns "Johannes döparen och Sankt Andreas".

Enligt biskop Botvid (1634) är det Johannes döparen på tavlan, han håller skriften i sin vänstra hand och han talar om Jesus som Guds lamm som tar bort världens synder. Med sina två fingrar på högra handen pekar han på lammet.

Men något märkligt händer år 1885, då en orgelbyggare E. Nordström på besök tillverkar en nyckel och sätter den i den högra handen.

Kanske tycker han att skulpturen mer liknar aposteln Petrus, som ofta avbildas med nycklar. På ett foto i en skrift om Mellby kyrka från 1988 syns inte nyckeln men nuförtiden är den åter på plats, trots att den inte är original, och inte hör till tavlan.

De 300 år gamla takmålningarna

Kyrkan byggdes med sitt platta innertak. De nuvarande målningarna gjordes av Eksjömålaren Olof Raam mellan åren 1719-1722.

Målningarna består av elva figurscener i åttkantiga kassettfält.

I plafondens mitt finns en framställning av yttersta domen, medan de parvis ställda scenerna tillsammans bildar en enhet där scener från Gamla testamentet (södra sidan) motsvarar på ett symboliskt sätt scener ur Nya testamentet (norra sidan). Till exempel är judarnas påskmåltid en förebild till den nattvard som Jesus instiftar innan han offrar sig för världen.

En tänkt tidsaxel i scenerna går från koret mot läktaren genom både Nya och Gamla Testamentet. Scenerna liknar de som förr fanns i taket i Eksjö kyrka vilka numera är uppsatta i Historiska museet i Stockholm. Under de vackra målningarna kan man skymta ett ännu äldre måleri. Det är äldre dekorationer med figursammanställningar och schablonerade rankor och rosetter med renässanskaraktär, kanske från 1500-talets senare del.

Under de vackra målningarna kan man skymta ett ännu äldre måleri. Det är äldre dekorationer med figursammanställningar och schablonerade rankor och rosetter med renässanskaraktär, kanske från 1500-talets senare del.

Predikstolen fanns inte när kyrkan byggdes. Genom 1571 års kyrkoordning beordrades att alla kyrkor skulle ha en predikstol. Från början placerades de oftast vid kyrkorummets södra vägg nära gränsen till koret, men har senare flyttats till den norra sidan vid sakristian. Predikstolen vi ser idag är från år 1675 och målades först 1693. Den flyttades år 1827 från södra väggen till platsen idag på norra väggen nära sakristian.

Evangelistsymboler

Förutom Jesus som världens frälsare är predikstolen utsmyckad med de fyra evangelisterna, var och en med sin symbol vid sina fötter, hämtade från bibeln. Kyrkofadern Ireneus (130-202 e.kr.) gjorde dessa symboliska kopplingar för att lyfte fram vikten av de fyra evangeliernas innehåll. Ireneus blev därmed delaktig i utformningen av Nya Testamentet.

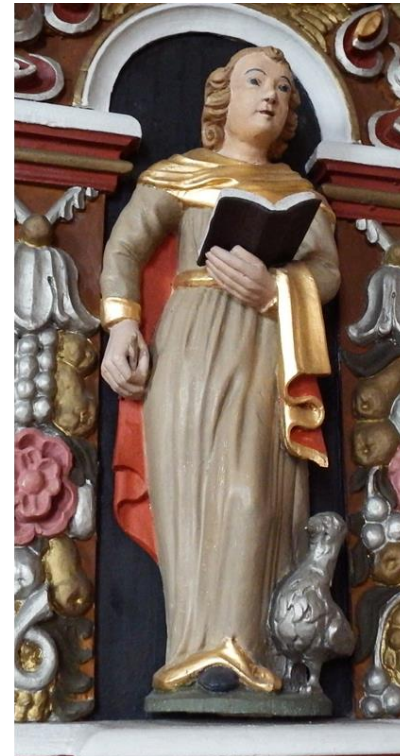
Symbolerna är bevingade varelser med respektive betydelse; Markus – [Lejon](#), symbol för kunglig makt. Lukas – [Tjur](#), symbol för bön och offer. Johannes – [Örn](#), symbol för inspirationen av [den Helige Ande](#). Matteus – [Ängel](#) eller människa, symbol för den heliga [inkarnationen](#).

Markus-Lejon

Lukas -Tjur

Johannes-Örn

Matteus-Ängel/Människa

1769 byggdes kyrkan läktare. Söndagen 29 april, år 1827, spelades för första gången orgelmusik vid gudstjänst i Mellby kyrka. Dagens orgel är från 1916 och byggdes om 1969 av orgelbyggare J. Künkel från Lund.

Verksamhet idag

Efter mer än 700 år firas fortfarande gudstjänster regelbundet, barn döps, par gifter sig, begravningar äger rum. Kyrkokören som startades 1909 är välsjungande och aktiv. Intresset för kyrkan och bygdens historia ökar.

Sista söndagen i varje månad kl. 18 brukar det vara en sinnesromässa i Taizéanda med stilla sånger, tända ljus, tystnad och en kortare betraktelse.

För övrig verksamhet gå in på www.svenskakyrkan.se/sodravedbopastorat sodravedbopastorat.se

Känn dig alltid välkommen!

